

amely jelzi s mintegy tézisekben megadja a következő írásokban kifejtendő alapeszmét. A következő írás valahová Egyiptomba, a fáraók világába visz bennünket, míg a következő „szín” — hogy Madách kifejezésével éljünk, ami ebben az esetben nem csupán ötletszerű —, *A tékozló fiú visszatérése* a bibliai időkbe vetíti vissza a hatalom előtti kényszerű megalázkodás vagy képmutatás (ez elvileg ugyanaz) származását, hogy azután az ókori Rómába, majd az inkvizíció, a középkori keresztény egyház virágkorába, de egyúttal már az eretnekség terjedésének idejébe jussunk. Időrendben szinte ide kíváncskozna *A méregkeverő* a dél-amerikai típusú fél-fasiszta diktatúra, majd a bukása

után hatalomra került új rendszer természetrajzával. De hát ezt már ismerjük, vélheti joggal az író, s mondanivalójának kifejtéséhez különben sincs szüksége végighaladni az összes „történelmi színeken”. Így is egyértelmű, hogy a *Hallgatás* a hatalom változó formáját és változatlan lényegét mutatja meg e parabolákban. Hogy a kép nem valami felemelő, az nem az író szándékán, hanem a hatalom természetén múlik. Az írón múlik viszont, hogy mindezt következetesen végig merete gondolni és volt bátorsága ki is mondani. Egyéb, immár régebben ismert és elismert írói erényei mellett ezért a következetességéért is méltán részesült a tájunkon legnagyobb elismerést jelentő Híd-díjban.

JUHÁSZ GÉZA

A FÉNYESSÉG FÁJÓ KÖZELSÉGE

ZÁKÁNY ANTAL: *Közel a Nap arcához.*
Forum, Újvidék, 1979.

Vannak, akik Zákányt nem szeretik, mert barátkozik a szegénységgel, magánnyal, hodállyal, a jósággal, fájdalommal és a halállal. Sokan közülünk nem szeretnek barátokozni az emberi sors tragédiájával. Zákány merészen és kíméletlenül, a proletár őszinteségével, a jólneveltség ambíciója nélkül (a „szobatisztaságot” mellőzve) a szemébe mondja az embernek, hogy halálra van ítélve, hogy kétszínű, a felületes életörömök hajhászója.

Amióta ír, egy antibiblia lírikusa, egy antibibliáé, amelynek hivatottsága az igazi biblia ellenpontozása — az isten demisztifikálása, a boldogság, fájdalom, a gond, az élet mulandóságának merész bevallása. A bibliával ellentétben nem zeng himnuszokat „a szörnyű emberistennek”, hanem lehozza őt a földre, nem tekint föl rá, hanem kimondja, hogy ő egy senkiházi, hogy tulajdonképpen nem létezik, hogy az ember fantáziájában a halálfélelem gondol-

ta ki, hogy az ő palástja mögött a múltban az urak, a gazdák, a kapitalisták, a jelenben pedig a gazemberek, az aranyimádók, a hatalomsóvárgók, az álproletárok bújnak meg!

Az emberisten nem jó az emberhez. Ő a szegénység, a fájdalom, a megalázottság, a háborúk kiontott vére, az emberi verejték tengerének sikoltása, torzszülöttje, ki titkos barátságot tart fent a halállal.

Zákány a világ szörnyűségeiről mesél verseiben, a mi mindennapi életünkről, egyéni és mégis érthető nyelven és kiforrott életfilozófiával. Velünk van, mellettünk, s mindenhol a világban, a világűrben, férfias igazmondásra, eszmélésre, az örök harcra, az értelmetlenségben az állandó értelem keresésére tanítja az embert. Kétségbeesett átkozódásai-ból, az emberi egzisztencia kiüttlanságából és látszólagos értelmetlenségéből a költő, a szabad proletár reménye, emberbe vetett hite,

implicite a világ proletárjainak az összefogásában való hite sugárzik ki.

Nem lamentál és sírdogál sorsa változatlanúsága miatt, ahogy ezt egyesek szeretnék elhiteni versei olvasóival! Egyáltalában nem sajnálja magát, sem elvtársait, mert úgy véli, nincs miért. Tud és képes hinni az emberekben, nem úgy, mint azok, akik tőle a ma vagy a múlt apológiáját elvárják, teli szájjal a fogyasztói társadalom aranyborjújait istenítve.

Zákány az isten nélküli ember, a szabad, a saját magában hívó ember sajátos antibibliájának a történetirója.

A Nap arcához, a fényhez, az igazi emberhez vezető út, az út, amelynek se vége, se hossza, mindenkié — mondja Zákány —, csak azoké nem, akik „fölszedik róla az emberi öröklét követ” akik az emberiség könnyeit, szenvedését, halálfélelmet, kíváncsiságait, türelmét eladják uraságért, hatalomért, jólétükért, megjátszva az isten szerepét.

Megénekelve a magától elidegenedett ember élettragédiáját, melynek magányossága a semmibe, a céltalanságba vezet, Zákány a kiutat az emberi tisztaságban, jóságban, megbecsülésben, szolidaritásban látja.

Jóság, hol vagy? — kérdi, s mint egy helyzetjelentésként az emberekről általában mondja: „Élünk mi szegények, pörlekedve, rokonságban sok-sok balgasággal, a sötétségben: közös, de dönthető karánban, hol emberi, hol baromti módon...”

S valóban, itt és másutt, mi emberek közös, de *dönthető karánban* élünk. — a költő hisz a jóságban, hisz az emberi sors és társadalom megváltozhatóságában, habár ez sok rosszszeműnek idejétmúlt frazisznak tűnik. Hogy ez lehetővé váljon, az embereket rá kell döbenteni életmódjuk balgaságára, s ennek érdekében Zákány tudatosan sokszor keserű, cinikus, gúnyolódó. Sokan rájöttek arra, hogy az emberek az egyik istent megdöntötték és helyette másikat teremtettek, s templomot emeltek neki. Ezzel kapcsolatban Zákány ezt mondja: „A templomból jövet lefeksziünk a kerevetre, búbanattal, gömbölydeden, miként a hulla — örülnék (pezsgónél kaviárnál!), hogy angyalok leszünk 2000 esztendő múlva!...”

Zákány költészete olyan, mint ökölcsapás az ég ablakába, mint az örök forradalom robbanása, a kevély és gyáva kispolgárok hétköznapijaiba! Versei úgy jönnek egy sáros provincia elhagyatottságából, elfelejtettségéből, egy nehezen megszerzett és megőrzött igazságérzetből, mint a kozmosz dühe, mint millió lángmadár, mint egy pofon a mi önámító, hazugságon és hatalomsóvárgáson nevelkedett világunk arcára.

Zákány nem Szabadkáról vagy tágabb hazájáról ír, hanem a világról, az emberi létről, mert a világ polgárának érzi magát. Mint Sinkónál is, a konkrét nevek, tájak, szokások, történetek megemlézése csak másodrendű, a valóság-hűséget hivatott szolgálni. Ő egyszerre konkrét, megfogható, érthető, de ugyanakkor sejtelmes, megfoghatatlan, titkos, mert a konkrétoknak nála van egy valóság feletti értelme, pszichológiája és filozófiája, amelyet versről versre, újra és újra megpróbál megfogalmazni, de ugyanakkor érzi, hogy szavai csak próbálkozások (a szépség harmóniájának a próbálkozásai), hogy megtorpanva és csodálkozva megálljon az élet és a természet titkai előtt. Verseiben sikerül létrehoznia a valóság és a valóságfelettség egy egyénien ötvözött egybejátszását, kontrapunktját, mely se nem realizmus, se nem szürrealizmus. A népi ballada egyénien értelmezett melódiája cseng fel bennük, sokszor elégikus hangnemben, míg a mai világ rohanása és disszonanciája a hétköznapi nyelv használatában, iróniában és az asszonáns rímek használatában jut kifejezésre.

Sikerült leereszkednie az emberi lélek mitológikus mélységeibe, hol az emberiség archetípusai, szimbólumai vannak (az út, a mag, a letört ág, a nap, a magány, az éj stb.). Mikrokosmoszában a világmindenség, a makrokosmosz lüktet. Figyel és értelmez, ahogy tud és bír, minden szavában ráeszmélve porszemnyi mivoltára az élet misztériuma előtt. A szépség melódiájának létrehozása költeményeiben mindig egy becsületos, világproletári főhajtás a lét csodája előtt és harc az idealista miszticizmus ellen.

Zákány östehetség, az életet az életből tanulta és sokszor többet tud, mint tanárai vagy kritikusai, kik azt könyvekből tanulták. Ezt nem tudják neki megbocsátani, mert nem lehet őt egyszerűen besorolni egyik vagy másik irányzatba. Hiszen se nem modern, se nem ma-

radi — egyéni érték, sokrétű, akár az élet, s ami a legrosszabb, nem akár tetszeni, nem akar tanácsokat elfogadni, alkalmazkodni, ahogy azt egyesek szeretnék. Eljegyezte magát a világ lelkiismeretével, hisz magában, az emberekben és költői hivatásában.

IVAN PANČIĆ

A VÁLASZFALAK MÉGIS LEOMLANAK

SAVA BABIĆ: *Neuspeo pokušaj da se tarabe obore.*

Stražilovo knjiga 65.

Srpska čitaonica i knjižnica, Irig — Novi Sad, 1978.

Sava Babić könyvét mai magyar irodalmunk kimagasló egyéniségeiről szóló bemutatások, esszék, interjúk (vagy interjúpróbálkozások) és impressziók gyűjteménye alkotja. A *Sikertelen kísérlet a válaszfalak ledöntésére* című könyv szerzője különböző korosztályok és irodalmi irányzatok képviselőiről szól, köztük vannak: Majtényi Mihály, Gál László, Kopeczky László, Pap József, Fehér Ferenc, Major Nándor, Végel László, Fehér Kálmán, Domonkos István, Brasnyó István, Deák Ferenc, Gion Nándor, Tolnai Otto és Sáfrány Imre.

Babić irodalmi-elméleti, történelmi vagy kritikai szemléletre törekvő igény nélkül tanulmányozza és elemzi az említett jugoszláviai magyar írók műveit és munkásságát és a könyvével tulajdonképpen pótolja azt, ami évek óta hiányzott (vagy nem volt megfelelően képviselve) a nem magyar nyelvű irodalmi lapokban és folyóiratokban: az írott szón keresztül való élő és közvetlen kapcsolatot a magyar alkotókkal, mindazt, ami egy irodalmi mű kialakulását és megjelenését, valamint az alkotó egzisztenciáját kíséri a mai dinamikus irodalmi életben. Könyve tehát, egy kicsit megkésve, ezt az űrt tölti ki.

A magyar írókról nem az irodalomtörténész, a kritikus szempont-

jából beszél, hanem az irodalom és a kultúra egyik kimagasló képviselője szempontjából, aki — egy nemes és mindenekfelett felelősségteljes feladatra vállalkozva — hozzájárul a nyelvi akadályok leküzdéséhez, amelyek — akarva, nem akarva — a jugoszláv nemzeti irodalmak között még mindig léteznek. Babićnak épp ez a szándéka kívánja meg az irodalmi mű magyarázatához való sajátos viszonyulást és álláspontot. Ugyanis az említett írókról mint műveik fordítója, munkatársuk szól. Hogy ez mennyire sajátos és mennyire ritkán észlelt hozzáállás, úgy gondoljuk, nem kell külön hangsúlyozni. Mindenképpen ki kell azonban emelnünk azt, hogy épp e hozzáállás folytán kap Babić kötete sajátos dimenziót, amely messze felülmúlja a könyv mindennapi tényközlő, érzelemkeltő, benyomásokról szóló, stíluselemző és kritikai fejezeteit. Ezért vetődik fel (különösen az utószóban) rejtve vagy nyíltan egy egész sor égető és időszerű kérdés, amely biztosan minden irodalomkritikust és történészt foglalkoztat, akit csak egy kicsit is érdekel a fordítás, a fordítói munka, valamint „két nyelv és azok legjobb alkotásai közötti hathatós kapcsolat”.

Ez a gyűjtemény éppen akkor jelent meg, amikor az irodalomkritikában a figyelem érezhetően a for-